

ВПЛИВ ВСТУПУ УКРАЇНИ ДО СОТ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПРОДУКЦІЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

О.І. Ліпанова, аспірант*

Житомирський національний агроекологічний університет

Досліджено вплив вступу України до СОТ на аграрний сектор національної економіки країни. Зокрема, досліджено сучасний стан зовнішньоторговельної діяльності в аграрному секторі та виявлено основні загрози для сільськогосподарських підприємств. Запропоновано пріоритетні шляхи досягнення конкурентних переваг сільськогосподарськими підприємствами в умовах глобальних ринкових відносин.

Постановка проблеми. Приєднання України до СОТ створило нові можливості, а також загрози для аграрного сектора національної економіки. Після вступу до СОТ якість та безпечність вітчизняної продукції стала вирішальним фактором конкурентоспроможності підприємств на міжнародному ринку. Окрім вирішення завдань щодо забезпечення якості та безпечності сільськогосподарської продукції, постає проблема захисту внутрішнього ринку від обсягів конкуруючого імпорту, який реалізується за демпінговими цінами. Формування конкурентних переваг сільськогосподарської продукції на зовнішньому ринку та захист

* Науковий керівник – Т.О. Зінчук, д. е. н.

сільськогосподарських підприємств від зростаючої конкуренції на внутрішньому ринку зумовили необхідність даного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми, пов'язані з підвищенням конкурентоспроможності та формуванням конкурентних переваг сільськогосподарської продукції в умовах вступу до СОТ, дістали відображення у працях вітчизняних учених: З. Залого, Т. Зінчук, С. Кваші, В. Кобути, О. Шубравської та інших. Проте у певній мірі ще недостатньо досліджено переваги та загрози від інтеграції аграрного сектора в світову економіку, зокрема, вступу країни до СОТ.

Мета дослідження. Дослідити вплив вступу до СОТ на аграрний сектор економіки України, виявити основні конкурентні переваги та загрози, дослідити подальший напрям формування конкурентних переваг та підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції.

Виклад основного матеріалу. Сільське господарство завжди було важливою складовою переговорного процесу в рамках вступу України до СОТ. Основною метою успішного завершення цих переговорів було забезпечення належного рівня підтримки аграрного сектора національної економіки країни та створення умов для конкурентоспроможності вітчизняного сільськогосподарського виробника. Після вступу до СОТ країни беруть на себе певні зобов'язання щодо державної підтримки сільського господарства, доступу до ринку сільськогосподарських і продовольчих товарів, механізму оподаткування виробництва, експортної конкуренції в сільськогосподарській і продовольчій торгівлі тощо.

Аналіз макроекономічних показників аграрного сектора економіки України з метою визначення системних змін, у зв'язку із вступом до СОТ, ускладнено поширенням в Україні з листопада 2008 р. світової фінансової кризи та несприятливою ціною кон'юнктурою на світовому аграрному ринку. Позитивним є висновок, що загроза погіршення торговельного сальдо, у зв'язку із значною лібералізацією доступу до українського ринку сільськогосподарською продукцією, виявилась невиправданою. Зовнішньоторговельне сальдо сільськогосподарської продукції після вступу до СОТ залишається позитивним і має тенденцію до зростання, що свідчить про наявність конкурентних переваг в аграрному секторі економіки країни. Протягом 2008 р. експортовано сільгосппродукції на 4,6 млрд. дол., тобто на 42% більше порівняно з минулим роком. Питому вагу в структурі вітчизняного експорту займає продукція рослинництва – 52,0%. Аналіз показників щодо експорту продукції рослинництва, зокрема пшениці, ячменю, насіння та олії соняшнику, насіння рапсу дає підстави

стверджувати, що сільськогосподарські підприємства мають достатньо стійкі конкурентні переваги на міжнародному ринку. Найбільша частка експорту припадає на зернові (32,8%), олію (16,8%), насіння олійних культур (12,3%), молокопродукти (5,8%) [1]. У 2008 – 2009 маркетинговому році Україна посіла провідні місця серед країн-експортерів, зокрема, ячменю – 1 місце, пшениці – 6 місце, насіння рапсу – 1 місце, олії соняшнику – 1 місце, насіння соняшнику – 2 місце [2, с 14–15].

Слід зазначити, що за сучасних ринкових умов збільшення обсягів виробництва та реалізації продукції не свідчить про економічну ефективність сільськогосподарського виробництва. Основним показником господарювання є величина прибутку з одиниці площі. І цього показника можна досягти лише в тому випадку, коли собівартість сільськогосподарської продукції буде порівняно нижчою, а якість, навпаки, якомога вищою. Наприклад: ціна м'якої пшениці III класу на біржових торгах у 2008 р. була на 5% дорожчою за пшеницю IV класу і на 18% – за пшеницю V класу. У 2008 р. частка пшениці I-3 класу становила лише 11%, 4 класу – 22%, 5 класу – 13,6%, 6 класу – 54% [3]. На світовому ринку наша пшениця є найдешевшою, а Україна вважається державою, що постачає фуражне зерно. Отже, підставою для підвищення ціни вітчизняного зерна, у т.ч. й на світовому ринку, є зростання його якісних характеристик, зокрема вмісту білка (не менша 11%) та клейковини (не менше 18%). Така пшениця має хороші хлібопекарські властивості та представляє особливий інтерес на внутрішньому та зовнішньому ринку. Низька якість зумовлена відсутністю якісних посівних матеріалів, недотриманням правил агротехнологій, несприятливими погодними умовами та шкідниками рослин.

Досить складна ситуація з якістю сировини склалася на сьогодні в тваринництві, де упродовж останніх років відбулося різке скорочення поголів'я всіх видів худоби. Основний обсяг молока – 81% зосереджено в господарствах населення. Молочна сировина в господарствах населення не відповідає вимогам міжнародних стандартів, переважна більшість доставляється з підвищеною кислотністю, високою механічною забрудненістю. Українські молокопереробні підприємства після вступу до СОТ опинилися у важких конкурентних умовах, так як ключову роль в реалізації продукції відіграє її якість. Враховуючи те, що основне виробництво молока зосереджено в домашніх господарствах, ввести європейські вимоги до якості поки що неможливо. Нарощування конкурентних переваг в цій галузі забезпечується за рахунок створення переробними підприємствами постійних сировинних ресурсів шляхом вертикально-

інтегрованих корпоративних структур, замкнутого циклу виробництва та реалізації, підвищення продуктивності корів, наявності танкерів для зберігання молока.

Дослідження м'ясопереробної галузі вказує на відсутність конкурентних переваг. Продукція тваринництва займає 7% у структурі експорту, характеризується низьким зростанням обсягів виробництва, збільшенням імпорту та зменшенням експорту за останні п'ять років. Неспроможність підприємств в галузі тваринництва досягнути конкурентних переваг пояснюється низкою причин: по-перше, високими цінами на вітчизняне м'ясо у порівнянні з цінами основних країн-експортерів; по-друге, обмеженою можливістю експортувати м'ясо на традиційні російські та європейські ринки внаслідок висунутих претензій з боку експертів щодо якості українського м'яса та м'ясопродуктів; по-третє, зниженням показника рівня самозабезпечення України продукцією по даній групі.

Після вступу України до СОТ продукція тваринництва зазнає найбільш негативного впливу порівняно з рослинництвом. Аналіз імпортних тарифів до та після вступу країни в СОТ дає можливість прогнозувати майбутній тиск зростаючої конкуренції з боку імпортерів на вітчизняного виробника.

До вступу у СОТ при імпорті сільськогосподарської продукції використовувалися комбіновані та специфічні мита, які нині заборонені, мито сплачувалось в розмірі 10%, але не менше 0,6 €/кг продукції, тому фактичний його розмір, розрахований на 2007 р., становив 25-50% від вартості імпортованого товару, в залежності від його сорту та виду. Нині зв'язаний імпортний тариф, близько 11% від вартості продукції, є значно меншим порівняно з тарифами у 2007 р. [2]. Зниження тарифу призвело до збільшення обсягу імпорту м'яса в 5 раз у 2008 р., серед якого велика кількість неякісної імпортної сировини для виробництва готової продукції. Пропозиція контролю якості імпортної м'ясної продукції українськими ветеринарними інспекторами була відхилена СОТ. Конкуренція вітчизняних м'ясопереробних підприємств зазнає значного тиску з боку імпортерів, галузь тваринництва поставлена під серйозну загрозу, а разом з нею – й продовольча безпека країни.

Обсяг експорту овочів у 2008 р. незначно збільшився порівняно з 2007 р., однак обсяги імпорту зросли майже в 3 рази. Основними причинами низького рівня експорту продукції є концентрація виробництва овочів у господарствах населення – 89%, непривабливий товарний вигляд, обмежені потужності сортування та пакування, недосконале законодавство щодо овочевої продукції, відсутність системи сертифікації господарств, світових стандартів якості та норм

безпеки продуктів харчування. Слід зазначити, що на міжнародному ринку все більшим попитом користується екологічно чиста продукція, вирощена без використання синтетичних хімікатів, гормонів росту, генетично модифікованих організмів, а також продукція, яка переробляється без використання консервантів, барвників, стабілізаторів. Проте на внутрішньому ринку України через відсутність відповідного законодавства, органів сертифікації якості продукції, правил щодо її маркування, інформаційної підтримки та каналів збуту така продукція офіційно не підтверджується.

Висновки та пропозиції. Вступ до СОТ був важливим кроком для економіки країни, який поклав на неї нові зобов'язання, можливості та перспективи збуту вітчизняної сільськогосподарської продукції. Виконані дослідження показали, що загроза погіршення торговельного сальдо, у зв'язку із значною лібералізацією доступу ринку сільськогосподарською продукцією, виявилась невиправданою. Протягом 2008р. експорт сільськогосподарської продукції зріс на 42%, імпорт – 36%, що свідчить про наявність конкурентних переваг в сільськогосподарській галузі. Конкурентоспроможними видами продукції на міжнародному ринку є ячмінь, пшениця, насіння рапсу, олія та насіння соняшнику. Однак значні обсяги продажу цих видів продукції на міжнародному ринку не завжди свідчать про ефективність діяльності сільського господарства, оскільки якість продукції є невисокою, тому її ціна відповідна.

Галузь тваринництва характеризується відсутністю конкурентних переваг як на зовнішньому, так і на внутрішньому ринку. Вагома частка виробництва м'яса та молока зосереджена в домашніх господарствах, що і є основним фактором занепаду цих галузей. Після вступу України до СОТ галузь тваринництва зазнала найбільшого тиску з боку імпортової продукції. Створення переробними підприємствами власних сировинних ресурсів, замкнутого циклу виробництва і реалізації продукції, впровадження прогресивних технологій, інновацій, вдосконалення економічних відносин між учасниками ринку дасть можливість підвищити обсяги виробництва та якість продукції.

Основними напрямками підвищення конкурентоспроможності продукції в галузі тваринництва є збільшення виробництва сільськогосподарської продукції, зменшення її собівартості, забезпечення високих стандартів її якості і безпеки. Для цього необхідно забезпечити підтримку процесу стандартизації якості продукції, удосконалення процесу отримання сільськогосподарськими підприємствами повного комплексу інформаційно-консультаційних послуг щодо експорту продукції, вирішення проблем повернення ПДВ

та надання доступних кредитів для сільськогосподарських підприємств. Слід зазначити, що формування конкурентних переваг продукції сільськогосподарських підприємств залежить не тільки від бюджетної підтримки аграрного сектора економіки, але й від макроекономічних показників розвитку держави, зокрема валютного курсу, рівня процентної ставки, податкового навантаження.

Список використаних джерел

1. Сільське господарство [Електронний ресурс] / Держ. ком. статистики України – Режим доступу до журн.: <http://www.ukrstat.gov.ua>
2. Ведення аграрного бізнесу в Україні 2008 [Електронний ресурс] / Інформаційний довідник — Режим доступу до журн:
3. [http://agribusiness.kiev.ua/img/zstored/files/Doing_Agribusiness_08_ukr\(1\).pdf](http://agribusiness.kiev.ua/img/zstored/files/Doing_Agribusiness_08_ukr(1).pdf).
4. Міністерство АПК [Електронний ресурс] // Біржовий ринок – Режим доступу до журн.: <http://www.minagro.kiev.ua/page/?6937>